

Савченко Анна Валеріївна –
ад'юнк特 кафедри адміністративного
права і процесу Національної академії
внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНА ТА ФІНАНСОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ФІНАНСІВ

Здійснено аналіз поняття адміністративної відповідальності. Розглянуто співвідношення адміністративної та фінансової відповідальності, питання щодо притягнення до відповідальності винних осіб за правопорушення в галузі фінансів.

Ключові слова: адміністративна відповідальність; фінансова відповідальність; правопорушення у галузі фінансів.

Осуществлен анализ понятия административной ответственности. Рассмотрено соотношение административной и финансовой ответственности, вопрос о привлечении к ответственности виновных лиц за правонарушения в области финансов.

Ключевые слова: административная ответственность; финансовая ответственность; правонарушения в области финансов.

The analysis of the concept of administrative responsibility is made. The ratio of administrative and financial responsibility, as well as the issue of liability of those responsible for violations in the field of finance are considered in the article.

Keywords: administrative responsibility; financial responsibility; financial offenses.

Ані Україна переживає новий виток реформування всіх публічно-правових галузей права, до яких належить адміністративне та фінансове право, а також підгалузі останнього: податкове, бюджетне, валютне, банківське, страхове. Постійні зміни нормативно-правових актів у сучасному законодавстві вказують на його нестабільність. Останніми роками внесено значну кількість змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Бюджетного кодексу України, докорінно змінено Податковий кодекс України.

Необхідною умовою забезпечення законності, дисципліни, правопорядку в країні є існування відповідальності. Вона відіграє особливу роль у політичному, економічному, соціальному житті держави, суспільства.

Безумовно, відповідальність – метод безпосереднього впливу на правопорушення, тобто правовий засіб підтримання на відповідному рівні дисципліни та правопорядку в державі, умова існування законності, виховання громадян у дусі неухильного дотримання та поваги до закону.

Проблеми адміністративної та фінансової відповідальності досліджували такі учені-адміністративісти: В. Авер'янов, О. Бавико, Ю. Битяк, Є. Додін, С. Ківалов, А. Комзюк, А. Іванський, В. Іванцов та ін. Проте питання щодо співвідношення адміністративної та фінансової відповідальності, притягнення до відповідальності винних осіб за правопорушення в галузі фінансів залишаються невирішеними.

У теорії права виділяють чотири види юридичної відповідальності: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову. Жоден із зазначених видів відповідальності не має чіткого законодавчо закріпленого визначення, однак, для кожного з них існує відповідний законодавчий акт, який містить у собі загальні положення, що стосуються підстав відповідальності, її принципів, підстав звільнення від неї тощо: для кримінальної відповідальності – Кримінальний кодекс України; для адміністративної – Кодекс України про адміністративні правопорушення; для цивільно-правової – Цивільний кодекс України; а для дисциплінарної – Кодекс законів України про працю.

Чинне законодавство України не дає точного визначення поняття адміністративної відповідальності, тому в теорії адміністративного права існує численна кількість точок зору стосовно зазначеного соціально-правового явища.

Так, В. В. Копейчиков розглядає адміністративну відповідальність у позитивному (перспективному) та ретроспективному (негативному) видах. У перспективному розумінні адміністративна відповідальність характеризується як відповідальне ставлення суб'єкта адміністративного права до своїх обов'язків і додержання заборон. У ретроспективному значенні – це специфічні правовідносини між державою (її органами й посадовими особами) та суб'єктом адміністративного правопорушення щодо реагування на вчинене правопорушення і на суб'єкта, який його вчинив, а також покладання на правопорушника виду й міри адміністративного стягнення [1, с. 597–598]. І. П. Голосніченко розкриває адміністративну відповідальність як обов'язок особи, яка вчинила адміністративний проступок, нести відповідальність за свої протиправні дії в межах встановленого законом стягнення [2, с. 82]. В. Б. Авер'янов зазначає: “адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, які вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень” [3, с. 430–431]. С. Т. Гончарук уважає, що адміністративна відповідальність як різновид правової відповідальності – це специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, які вчинили ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноважними державними

органами за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку [4, с. 19].

На думку Л. Л. Попова, адміністративна відповідальність – це реалізація адміністративно-правових санкцій, застосування уповноваженим органом або посадовою особою адміністративних стягнень до громадян та юридичних осіб, які вчинили правопорушення [5]. Власну дефініцію адміністративної відповідальності пропонує В. К. Колпаков, який вважає, що адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням установленної процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які здійснені правопорушником [6, с. 290].

Проблематиці інституту адміністративної відповідальності також були присвячені наукові праці відомих учених-адміністративістів: О. Бандурки, Ю. Битяка, Г. Бондаренка, І. Галагана, Є. Додіна, С. Ківалова, А. Комзюка та багатьох інших.

Це поняття науковцями розглядається як один з інститутів адміністративного права, як форма забезпечення одного із заходів примусу (стягнення), як різновид юридичної відповідальності, як ефективний засіб запобігання правопорушенням та забезпечення правопорядку, як певний стан суспільних відносин, який виникає внаслідок порушення законодавства. Єдиним загальним визначенням адміністративної відповідальності необхідно доповнити ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення України, яка не розкриває суті адміністративної відповідальності, хоча глава 2 Загальної частини називається “Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність”.

Адміністративна відповідальність є одним з основних правових засобів стримування зростання рівня найпоширеніших і різноманітних видів правопорушень. Адміністративні правопорушення є складним та динамічним явищем, що зазнало істотних змін. Раніше, в умовах адміністративно-командної системи переважали порушення громадського порядку і громадської безпеки. Сьогодні, в умовах ринкових відносин, поширення набувають адміністративні правопорушення у галузі фінансів.

В юридичній літературі з'явилася низка наукових праць, у яких визнається новий вид юридичної відповідальності – фінансової. Свою точку зору вчені обґрунтовують тим, що самостійність виду юридичної відповідальності залежить від самостійності галузі права й виду правопорушення, а позитивним явищем їх існування є можливість притягнення до відповідальності за порушення у галузі фінансів юридичних осіб [7, с. 13–18]. У свою чергу, у фінансовій сфері продовжують паралельно існувати офіційно закріплені чинним законодавством дублюючі та конкуруючі між собою види юридичної відповідальності, такі як податкова, бюджетна, валютна, банківська та ін.

Так, наприклад, у ст. 111 Податкового кодексу України “Види відповідальності за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі

органи” передбачено, що за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності:

- 1) фінансова;
- 2) адміністративна;
- 3) кримінальна.

Визначено також загальні умови притягнення до фінансової відповідальності й зазначено, що фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені [8].

Про існування фінансової відповідальності свідчать також норми Бюджетного кодексу України. Так, у цьому нормативному акті передбачено фінансово-правову відповідальність за бюджетні правопорушення, до якої слід віднести призупинення бюджетних асигнувань, зупинення операцій з бюджетними коштами тощо.

У правовій доктрині адміністративну та фінансову відповідальність науковці розглядають як окремі види юридичної відповідальності. Однак вони відзначають максимальну наближеність фінансової відповідальності саме до адміністративної та виокремлюють низку спільних характеристик, а саме: публічно-правовий характер; спрощена процедура застосування заходів відповідальності в порівнянні з кримінальною; приблизно однаковий ступінь суспільної небезпеки.

Т. О. Коломоєць вважає, що для встановлення певного виду юридичної відповідальності необхідно чітко виділити його в нормативно-правових актах, окреслити коло суб’єктів відповідальності, систему відповідних санкцій, юрисдикційних органів (осіб) тощо [9, с. 76–77].

Підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення, яким, відповідно до ч. 1 ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення України, визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [10].

Фактичною ж підставою застосування фінансово-правової відповідальності є вчинення фізичною або юридичною особою фінансового правопорушення, поняття якого на законодавчому рівні досі не визначено.

Дослідження проблем відповідальності триває й донині. Науковці здійснюють спроби обґрунтувати необхідність виділення й існування податкової, бюджетної та деяких інших видів відповідальності. Інтенсивна законотворча діяльність щодо встановлення відповідальності за окремі правопорушення інколи лише ускладнює розуміння сутності й призначення цього інституту в регулюванні суспільних відносин.

Недосконалість окремих статей особливої і процесуальної частин Кодексу України про адміністративні правопорушення, їх неузгодженість із статтями інших нормативно-правових актів є причиною, яка не дає змоги дійти до єдиної практики застосування норм законодавства в

адміністративній та фінансовій сферах і розробити наукову концепцію про наявність у фінансовій сфері єдиної адміністративної відповідальності за порушення норм фінансового законодавства, виключаючи кримінальну відповідальність за злочини у цій сфері.

Таким чином, проблему притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб за правопорушення у галузі фінансів необхідно розглядати комплексно, а не в окремих її аспектах, пов'язаних з відповідальністю за порушення, наприклад, податкового, бюджетного, валютного, банківського законодавства, а фінансову відповідальність і її різновиди, що накладаються за протиправні діяння в публічно-правовій сфері, слід розглядати не як самостійний вид юридичної відповідальності, а як різновид адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі фінансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Копейчиков В. В. Правознавство: [підруч.] / за ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 748 с.
2. Адміністративне право України: основні поняття: [навч. посіб.] / [І. П. Голосніченко, М. Ф. Стахурський, Н. І. Золотарьова]; за ред. І. П. Голосніченка. – К.: ГАН, 2005. – 232 с.
3. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: [підруч.]. [у 2 т. Т. 1.] / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Юридична думка, 2004. – 584 с.
4. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: [посіб.] / Гончарук С. Т. – К.: Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 78 с.
5. Административное право: [учеб.] / [Ю. М. Козлов, Д. М. Овсянко, Л. Л. Попов]; под ред. Л. Л. Попова. – [2-е изд.]. – М.: Юристъ, 2005. – 703 с.
6. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: [моногр.] / Колпаков В. К. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
7. Бавико О. Є. Позитивна складова фінансової відповідальності / О. Є. Бавико // Форум права. – 2010. – № 1.
8. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.
9. Коломоєць Т. Адміністративні та фінансові штрафи за законодавством України: порівняльно-правова характеристика / Т. Коломоєць // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 8.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення: [наук.-практ. комент.]. / Р. А. Калужний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін. – К.: Всеукр. асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 781 с.